Downloaded from UvA-DARE, the institutional repository of the University of Amsterdam (UvA)
http://hdl.handle.net/11245/2.103963

File ID uvapub:103963
Filename 2110582-APM-NR104_6_12.pdf
Version final

SOURCE (OR PART OF THE FOLLOWING SOURCE):
Type article - letter to the editor
Title Een gevleugelde vrouw gerestaureerd
Author R. van Beek
Faculty UvA: Universiteitsbibliotheek
Year 2011

FULL BIBLIOGRAPHIC DETAILS:
http://hdl.handle.net/11245/1.360006

Copyright

It is not permitted to download or to forward/distribute the text or part of it without the consent of the author(s) and/or copyright holder(s), other than for strictly personal, individual use.

UvA-DARE is a service provided by the library of the University of Amsterdam (http://dare.uva.nl)
(pagedate: 2014-08-20)

René van Beek met bijdrage van Anna Boomgaarden

Een gevleugelde vrouw gerestaureerd

Een van de belangrijkste voorwerpen uit de Romeinse afdeling is een fragment van een wandschildering die zich oorspronkelijk bevond in de Villa van Boscoreale iets ten noorden van Pompeii. Tijdens de uitbarsting van de Vesuvius in 79 na Christus werd deze villa onder de as bedekt. Rond 1900 werd de villa opgegraven en werden de wandschilderingen van de wand gehaald. De fresco's raakten verspreid en zijn nu te zien in onder meer het Metropolitan Museum of Art in New York, het Louvre in Parijs en het archeologisch museum in Napels. Maar ook in Amsterdam bevindt zich een deel. Tijdens de tentoonstelling *75 jaar Allard Pierson Museum* raakte dat fresco beschadigd en een belangrijke restauratie door restauratrice Anna Boomgaarden was het gevolg.

Waarschijnlijk is de imposante villa bij Boscoreale rond 50 voor Christus gebouwd. De Romeinse consul en schrijver Tacitus uit de eerste eeuw na Christus vertelt ons dat de eigenaren van deze fraaie villa's in de streek Campanië in grote luxe leefden, in 'profusis sumptibus'. De wandschilderingen van de villa van Boscoreale laten dat goed zien en hoewel in de villa geen rijke collectie beeldhouwwerken is aangetroffen, getuigen de fresco's van welvaart in de vruchtbare streek rond de vulkaan, ruim 2000 jaar geleden. De villa staat bekend als de villa van Publius Fannius Sinistor. Het is echter maar de vraag of deze Sinistor werkelijk de eigenaar was want het enige bewijs is zijn naam die is aangetroffen in een inscriptie op een bronzen kan die in de villa werd gevonden. Toen de Vesuvius uitbarstte en de as neerdaalde over deze *villa rustica* zijn de meeste bewoners ontkomen. Bij de ingang van de villa is één lichaam gevonden en een paard dat vast stond in zijn stal, is in de asregen omgekomen.

DE FRESCO´S RAKEN VERSPREID

In het najaar van 1900 startten de opgravingen van de villa. Deze opgravingen zijn in onze ogen weinig wetenschappelijk maar leverden toch een schat aan informatie op. Naast een aantal kleinere voorwerpen werden prachtige wandschilderingen aangetroffen. De schilderingen zijn uit de zogenaamde late Tweede Stijl en in dat opzicht vergelijkbaar met de schilderingen in de beroemde Villa dei Misteri uit Pompeii. Deze schilderstijl wordt onder meer gekenmerkt door doorkijkjes die dankzij geschilderde architectuurfragmenten worden gesuggereerd. Bij de opgravingen van de villa werden de best bewaarde fresco's van de muur gehaald, in een houten lijst gevat en op een veiling verkocht. De Italiaanse regering gaf toestemming voor deze verkoop en zo raakten de fresco's die ooit één villa versierden, verspreid over de gehele wereld waarbij het grootste deel terecht kwam in het Metropolitan Museum of Art in New York. Waren de fresco's in 1900 niet weggehaald dan waren zij wellicht bij de uitbarsting van de Vesuvius in 1906 opnieuw verloren geraakt. Het Amsterdamse fragment zou op de Italiaanse veiling zijn gekocht door John Pierpont Morgan en later geschonken aan de verzamelaar Eduard André, de grondlegger en naamgever van het beroemde Parijse Musée Jacqemart-André. André heeft het in 1920 laten veilen en verzamelaar Lunsingh Scheurleer kocht het fresco voor 6600 Franse francs, omgerekend ongeveer 1200 gulden. In 1934 kwam het fresco in het Allard Pierson Museum terecht.

WACHTERS BIJ DE EETZAAL

Het Amsterdamse fragment stelt een gevleugelde genius of demon voor die met haar linkerhand een schaal (met vruchten) presenteert en in haar rechterhand waarschijnlijk een doek vasthoudt. Over haar roze-bruine gewaad draagt zij een ceintuur van klimopbladeren (zie afbeelding op achterzijde omslag). Verondersteld wordt dat ons fragment zich bevond aan de buitenwand, naast de toegangsdeur, van een grote eetzaal, de grootste ruimte uit de villa. In de muur van de eetzaal naar de binnentuin waren twee grote vensters gemaakt waardoor de schilderingen in de eetzaal vanuit de gang rond de binnentuin zichtbaar waren (afb. 2a). Prachtige schilderingen met voorstellingen van onder meer Venus en Dionysos. Aan de andere kant van de toegangsdeur was ook een gevleugelde (manlijke) genius te zien die zich nu in het Louvre in Parijs bevindt. Ook hij houdt een grote schaal vast. Beide figuren die in verband kunnen worden gebracht met Dionysos, zijn gekeerd naar degene die de eetzaal betreedt.

DE RESTAURATIE

Bij de opstelling in de tentoonstelling in 2009 raakte de onderkant van het fresco ernstig beschadigd waarbij de verflaag losliet. Bij bestudering bleek dat de oppervlaktelaag erg vies was en dat het fresco geen goede drager had waardoor het instabiel was. Voordat aan de restauratie kon worden begonnen, werd eerst een oude beschermende laag die over het gehele fresco was aangebracht, weggehaald. Deze laag van bijenwas zorgde voor een donkere, bijna bruin uiterlijk van het fresco met een lichte glans. Dit was niet in overeenstemming met de oorspronkelijk mat bedoelde schildering. Het fresco was - waarschijnlijk al in 1900 - in een gipslaag gebed en dit gips brokkelde af, was niet stabiel en moest worden vervangen door een andere drager. Het fresco was bovendien op diverse plaatsen opgevuld en bijgekleurd.

Nadat de bijenwaslaag en de oude retouches (modern ingekleurde delen) waren verwijderd, werd een goed beeld verkregen van de originele schildering. Een van de meest opvallende verschillen met de oude situatie was de ontstane helderheid. Het fresco kreeg ook meer overeenkomsten in kleur en karakter met de andere fragmenten uit dezelfde villa in de diverse andere archeologische musea.
Op sommige plaatsen zijn opnieuw retouches aangebracht maar dan met een zogenaamde streepjestechniek zodat zichtbaar blijft wat de oorspronkelijke schildering is en wat de moderne aanvullingen zijn. Niet alleen de oude inschilderingen werden weggehaald, ook de gipsaanvullingen werden verwijderd. Daarbij werd duidelijk dat aan de verticale zijkanten van het fresco een naar beneden afgeronde rand aanwezig was (afb. 1). Dat betekent dat het fresco een smal, verticaal paneel vormde en niet een fragment is uit een brede wand. Het is daarom ook niet zeker of dit paneel werkelijk naast de deur naar de eetzaal heeft gezeten. Het zou interessant zijn om na te gaan of het Parijse fragment dat als parallel geldt, ook afgeronde zijkanten heeft.

Nadat het gips was verwijderd werd besloten om de schildering op een moderne mortellaag te bevestigen. Het geheel werd op een honingraatpaneel van aluminium gemonteerd (afb. 1). Dit materiaal wordt ook in de vliegtuigindustrie gebruikt, is licht en heel sterk. Nu is het paneel gemakkelijker te vervoeren en verantwoord te monteren in een vitrine.

ALLES REVERSIBEL

Heel belangrijk bij het gehele restauratietraject is dat alles wat er gebeurt reversibel is. Dat wil zeggen dat alle aanvullingen omkeerbaar moeten zijn. Nieuwe inzichten en eventuele nieuwe behandelmethoden in de toekomst worden dan niet belemmerd.
De opgravingen van de villa zijn niet grootschalig voortgezet en er is zelfs aarde over de resten gestort maar gelukkig is er een virtuele reconstructie van de villa beschikbaar gemaakt door het Metropolitan Museum of Art in New York. Alle ruimtes en alle bekende wandschilderingen zijn daarin opgenomen (afb. 2b).
Het is zeer verheugend dat ons fresco is gerestaureerd en is opgefrist. We kijken nu weer naar een mooie, belangrijke Romeinse wandschildering. Het fragment staat opgesteld in een vitrine waar ook documentatie over de villa van Boscoreale is opgenomen. Als het technisch mogelijk is, zal het fresco worden gecombineerd met een virtuele tour waarbij de bezoeker als een Romein door de villa wandelt en voordat hij de eetzaal inloopt een blik werpt op deze gevleugelde vrouw.

LITERATUUR:

J. Mertens e.a., Roman Frescoes from Boscoreale, in: *The Metropolitan Museum of Art Bulletin*, Spring 2010, New York 2010
M.L. Anderson, Pompeian Frescoes, in: *The Metropolitan Museum of Art Bulletin*, Winter 1987-1988, New York 1987

Summary

One of the most important objects from the Roman department in the museum is a fresco from the Villa of Publius Fannius Synistor, in Boscoreale. It represents a winged female demon. The fresco was severely damaged, but has now been restored and cleaned. The old retouches were removed and a new structure was added for support. International cooperation between several museums, in which frescoes from Boscoreale are housed, has resulted in a virtual reconstruction of the villa, with all known frescoes positioned on the walls of its virtual rooms.

afb. 1
Duidelijk is te zien hoe de randen van de zijkant van het fresco afgerond zijn. Het fresco is gemonteerd op een honingraatconstructie van aluminum. Licht en heel sterk.

afb. 2a en 2b
Foto uit de virtuele reconstructie van de Villa bij Boscoreale. Rechts naast de ingang naar de grote eetkamer wordt het Amsterdamse fresco gereconstrueerd. (bron: King´s College Visualization Lab.)